

ZAMONAVIY DUNYODA MULOQOTNING OZIGA XOSLIGI

Akbaraliyeva Asilaxon Tajiddinova*Toshkent amaliy fanlar universiteti**Psixologiya kafedrasi o'qituvchisi***Lutfullaayeva Fotima**abdullayyva.f@icloud.com*Toshkent amaliy fanlar universiteti talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola zamonaviy jamiyatda muloqotning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qiladi. Globallashuv, informasion texnologiyalarning tez rivojlanishi va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi muloqot jarayonlariga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Maqolada onlayn muloqotning afzalliklari va kamchiliklari, mijozlar bilan muloqotdagi yangi usullar, shuningdek, muloqot madaniyatining o'zgarishi muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: muloqot, zamonaviy jamiyat, globallashuv, informasion texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn muloqot, muloqot madaniyati.

Аннотация: В данной статье анализируются особенности общения в современном обществе. Глобализация, быстрое развитие информационных технологий и широкое распространение социальных сетей серьезно влияют на коммуникационные процессы. В статье рассматриваются преимущества и недостатки онлайн-общения, новые способы общения с клиентами, а также изменение культуры общения.

Ключевые слова: коммуникация, современное общество, глобализация, информационные технологии, социальные сети, онлайн-общение, культура общения.

Annotation: this article analyzes the peculiarities of communication in modern society. Globalization, the rapid development of Informational Technologies and the prevalence of social networks have a serious impact on communication processes. The article discusses the advantages and disadvantages of online communication, new ways of communicating with customers, as well as the change in communication culture.

Keywords: communication, modern society, globalization, Informational Technologies, social networks, online communication, communication culture.

KIRISH

Muloqot psixologiyasining predmeti — muloqot madaniyati, muloqot texnikasi, muloqot etikasini o'rganishdan iborat.

Muloqot faqat insonlarga xos bo'lgan jarayondir. Kishilarda faoliyat jarayonida bir-birlari bilan muloqotda bo'lish ehtiyoji tug'iladi. O'zaro muloqot esa, tabiiyki,

kishilik jamiyati vujudga kelishining eng asosiy unsuri hisoblanadi. Psixologiya lug'atida muloqot tushunchasiga ikki xil ta'rif beriladi:

1. Muloqot — hamkorlikdagi faoliyat ehtiyoji bilan taqozolangan aloqa o'rnatish va uni rivojlantirish jarayoni;
2. Muloqot — belgilar tizimi orqali subyektlarning o'zaro ta'sirlashuvi.

Muloqot — odamlar o'rtasida birgalikdagi faoliyat ehtiyojlaridan kelib chiqadigan bog'lanishlar rivojlanishining ko'p qirrali jarayonidir. Muloqot (munosabat) birgalikda faoliyat ko'rsatuvchilar o'rtasida axborot ayirboshlashni o'z ichiga oladi. Bunda munosabatning kommunikativ (o'zaro aloqaga doir) jihati hisobga olinadi. Muloqot tushunchasini kommunikatsiyadan farqlash kerak. **Kommunikatsiya** — tirik va o'lik tabiatdagi tizimlar o'rtasida axborot almashinuvini anglatadi. Hayvonlar o'rtasidagi signallar almashinuvi, insonning texnik vositalar bilan aloqa qilishi — bularning barchasi kommunikatsiya.

Muloqot esa faqat insonlar o'rtasidagina amalga oshirilishi mumkin. Inson bolasi aynan boshqalar bilan muloqotda va munosabatda bo'lish jarayonida shaxsga aylanib boradi, ijtimoiy tajriba va madaniyatni egallab boradi. Muloqot ijtimoiy faollikning ontogeneza (individual rivojlanish yo'li) paydo bo'ladigan birinchi turidir.

Faoliyat davomida insonlar o'rtasida yangi-yangi munosabatlar va aloqalar shakllanadi. Demak, faoliyat va muloqot o'zaro chambarchas bog'liqdir. Kishilar munosabatga kirishishda avvalo tilga murojaat qiladilar. Muloqotning yana bir jihati munosabatga kirishuvchilarning o'zaro birgalikdagi harakati — nutq jarayonida faqat so'zlar bilan emas, balki harakatlar bilan ham muloqot yuritishdan iborat. Munosabatning keyingi jihati muloqotga kirishuvchilarning bir-birlarini idrok etish olishlaridir. Masalan, biz bir kishi bilan muloqotga kirishishdan avval uni hurmat qilib yoki mensimasdan munosabatda bo'lamiz. Demak, muloqot jarayonida kommunikativ (axborot uzatish), interaktiv (o'zaro birgalikda harakat qilish) va perseptiv (o'zaro birgalikda) idrok etish amalga oshiriladi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy jamiyatda muloqot madaniyati turli xil omillar ta'sirida olingan, mustahkamlangan va rivojlanadigan murakkab individual ta'lim sifatida ko'rib chiqilishi kerak: sub'ektiv (iroda, temperament, idrok etish xususiyatlari va boshqalar), ob'ektiv (atrof-muhit sharoitlari, shaxsning shaxsiyati, o'qituvchi, o'qitishning mazmuni, shakllari va usullari); turli yondashuvlar va tarkibiy qismlarning birligini ifodalovchi, u talabaning umumiy qadriyat sifatida muloqot madaniyatining zarurati va ahamiyatini anglash darajasi, jarayon va uning natijalari bilan, samarali o'zaro ta'sirning asosiy ko'nikmalarini egallash darajasi, muloqotni aks ettirish texnikasi samarali muloqot sohasidagi bilim darajasi, qoniqish darajasi bilan tavsiflanadi.

Psixologiyaning zamonaviy muloqotga qarashi

Psixologiyaning zamonaviy muloqotga bo'lgan qarashlarini quyidagi asosiy jihatlarida tahlil qilish mumkin:

Onlayn muloqotning psixologik aspektlari: Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va boshqa onlayn platformalar orqali amalga oshiriladigan muloqotning inson psixologiyasiga ta'siri, uning afzalliklari va kamchiliklari.

Virtual va real muloqotning o'zaro aloqasi: Onlayn va oflayn muloqotning o'zaro ta'siri, ularning bir-birini qanday to'ldirishi va o'rinbosari bo'lishi mumkinligi.

Muloqot madaniyatining o'zgarishi: Zamonaviy muloqotdagi yangi normalar, qoidalar va madaniyat hodisalarining paydo bo'lishi, ularning psixologik asoslari.

Muloqot va shaxsiyat rivojlanishi: Muloqotning insonning o'zini anglashi, ijtimoiylashuvi va shaxsiyat sifatlarining shakllanishidagi roli.

Muloqotdagi emosional intellekt: Zamonaviy muloqotda emosional intellekt, empatiya va boshqa ijtimoiy ko'nikmalarning ahamiyati.

Zamonaviy muloqotning psixologik jihatlari

Ijobiy jihatlar:

Ijtimoiy aloqalarni kengaytirish: Ijtimoiy tarmoqlar orqali dunyoning istalgan nuqtasidagi odamlar bilan muloqot qilish imkoniyati.

Ma'lumotga ega bo'lish imkoniyatini oshirish: Internet orqali turli mavzulardagi ma'lumotlarga tez va osonlik bilan ega bo'lish.

O'zini ifoda etish uchun yangi imkoniyatlar: Bloglar, videokanallar va boshqa platformalar orqali o'z fikrlarini, ijodiy ishlarini keng jamoatchilikka taqdim etish.

Salbiy jihatlar:

Kiberbulling va onlayn tahdidlar: Ijtimoiy tarmoqlardagi salbiy hodisalar, shaxsiy maxfiylikning buzilishi.

Real muloqot ko'nikmalarining susayishi: Yuzma-yuz muloqot qilish qobiliyatining pasayishi.

Emosional charchash: Ijtimoiy tarmoqlardagi doimiy xabarlar oqimidan kelib chiqadigan stress va asabiylik.

So'nggi o'n yillikda ko'plab olimlar muloqot madaniyati va uni shakllantirish muammolarini faol ravishda ishlab chiqdilar, amaliy tavsiyalar berdilar. Muloqot muammosining turli tomonlarini A.A. Boltaboyev, I.S. Kon, A.A. Leontiev, N.D. Tursunov, A.L. Soliyev va boshqalar. Ammo ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, nopedagogik oliy o'quv yurtlarida muloqot madaniyatini yo'naltirilgan shakllantirish ayniqsa dolzarbdir, chunki ularda o'quv jarayoni imkoniyatlaridan, tarbiyaviy ishlarni tashkil etish talablari va boshqalar yetarlicha foydalanilmayapti, bir xillik mavjud emas. Yuqoridagilarning barchasi bizga muloqot madaniyatini shakllantirish muammosi shartli va mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish zarurati bilan chambarchas bog'liqligini, umuminsoniy, insonparvarlik, axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish va qo'llash zarurligini ta'kidlash imkonini beradi. Shuningdek, ularni

bevosita muloqotda amalga oshirish nafaqat yoshlarning shaxsiy va ma'naviy rivojlanishiga, balki mutaxassisning ijtimoiy, kasbiy salohiyatini aniqlashga yordam beradi.

Ta'kidlash joizki, muloqot madaniyati kommunikativ faoliyat sifatida va shaxs madaniyatining tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Masalan, G.N.Smirnov muloqot madaniyatining bilim ma'nosida quyidagi tarkibiy qismlarini ajratadi:

- a) ma'lum bir jamiyatda qabul qilingan muloqot me'yorlari;
- b) muloqot psixologiyasi (toifalar, naqshlar, mexanizmlar);
- v) bir-birini tushunish va anglash psixologiyasi; g) ushbu bilimlarni vaziyatga, ma'lum bir jamiyatning axloqiy me'yorlariga va umuminsoniy qadriyatlarga muvofiq qo'llash qobiliyati.[5]

Shaxs shakllanishida muloqotning ahamiyati haqida bir necha psixolog olimlar o'z fikrlarini bayon qilganlar. Jumladan, rus psixologi B.G. Ananov "Odam bilishning predmeti sifatida" asarida bu masalani chuqur tahlil qilgan. U bilimning turli elementlarini egallash muvaffaqiyatli o'zlashtirishning garovi ekanligini ta'kidlaydi. Bilimlarni egallash muloqot orqali amalga oshirilishini ham uqtirib o'tadi. Agar kishilar o'zaro bir-birlariga axborot uzatmasalar, tajribalarini muloqot orqali almashmasalar ular rivojlanmay qolishlari to'g'risida B.G. Ananov asosli fikrlarni keltiradi. B.G. Ananov fikricha: "Muloqot ijtimoiy va individual holatdir. Shuning uchun nutq bilan uzviy bog'liq, kommunikativ vazifani bajarishda pantomimika, imo-ishoralar muloqot shakllari sifatida yuzaga chiqadi."6 Tajribali psixolog A.A. Bodalev esa shaxs o'yinda, o'qishda, muloqotda, ya'ni faoliyatning turli sohasida o'zining o'rnini bilishi zarurligini uqtiradi. U o'zining "Shaxs va jamiyat" kitobida bu masalaga katta e'tibor beradi. Shuningdek, u bu muammolar kam o'rganilganligini ta'kidlaydi. A.A. Bodalevning fikricha, "insonga muloqot orqali tarbiyalashda bu unga qanday ta'sir qilishini avvaldan o'ylash zarur".[7] A.V.Zaporojets va M. I. Lisinalar tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, bolalarning kattalar bilan muloqotga kirishish ehtiyoji 7 yoshgacha bir nechta bosqichlar tarzida rivojlanib boradi:

- 1) e'tibor va hayrixohlikka ehtiyoj paydo bo'ladi;
- 2) kattalar bilan hamkorlik qilish ehtiyoji tug'iladi;
- 3) avvalgi barcha ehtiyojlarga kattalar tomonidan hurmat qilish ehtiyoji tug'iladi; 4) maktabgacha tarbiya yoshidagi bolada atrofdagilar bilan o'zaro bir-birini tushunish ehtiyoji vujudga keladi.

XULOSA

Zamonaviy jamiyatda muloqot shakllari va vositalari tubdan o'zgarib bormoqda. Globallashuv, informasion texnologiyalarning tez sur'atlarda rivojlanishi va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi muloqot jarayonlariga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Agar

avvalgi davrlarda muloqot asosan yuzma-yuz bo‘lib o‘tsa, hozirda onlayn muloqot turli shakllari keng qo‘llanilmoqda.

Zamonaviy muloqotning asosiy xususiyatlari

- Onlayn muloqotning ustuvorligi: Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar, videokonferensiyalar orqali muloqot qilish kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylandi. Bu esa muloqotning geografik chegaralarini kengaytirdi va muloqot jarayonlarini tezlashtirdi.
- Vizual muloqotning ahamiyati: Smartfonlar va ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi bilan vizual muloqot (suratlar, videolar) muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ma'lumotlarni tasvirlar orqali etkazish matnga nisbatan samaraliroq bo‘lib qolmoqda.
- Qisqa va dinamik muloqot: Zamonaviy odamlarning e'tiborini tortish uchun muloqot qisqa, dinamik va qiziqarli bo‘lishi kerak. Buning uchun emodzilar, stikerlar, memlar keng qo‘llaniladi.
- Muloqotning shaxsiylashuvi: Ijtimoiy tarmoqlar orqali odamlar o‘zlari haqidagi ma'lumotlarni keng jamoatchilikka tarqatish imkoniga ega bo‘ldilar. Bu esa shaxsiy brendning shakllanishiga va muloqotning shaxsiylashuviga olib keldi.
- Muloqot madaniyatining o‘zgarishi: Onlayn muloqotning keng tarqalishi bilan muloqot madaniyatida yangi tendensiyalar paydo bo‘ldi. Masalan, yozma nutqda imlo va punktuasiya qoidalarini buzish, internet-slang va emodzilardan keng foydalanish kuzatilmoqda.

Zamonaviy muloqotning ijobiy va salbiy jihatlari

Ijobiy jihatlari:

- Muloqotning geografik chegaralarini kengaytirish.
- Ma'lumot almashinuvini tezlashtirish.
- Ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash.
- Yangi bilim va ko‘nikmalarni egallash imkonini berish.

Salbiy jihatlari:

- Shaxsiy maxfiylikning buzilishi.
- Kiberbulling va internetdagi boshqa turdagi tahdidlar.
- Muloqot madaniyatining pasayishi.
- Haqiqiy muloqotning kamayishi.

Zamonaviy dunyoda muloqotning o‘ziga xos xususiyatlari uning afzalliklari va salbiy jihatlari bilan bir qatorda rivojlanib bormoqda. Onlayn muloqotning imkoniyatlaridan foydalanib, shu bilan birga, muloqot madaniyatini yuksaltirish va shaxsiy maxfiylikni saqlash muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

1. G'ozdiyev E. M. Uomala psixologiyasi. T.2001 23-bet
2. Maxsudova M. Umumiy psixologiya. (ma'ruzalar matni) Namangan. 2002.

3. Maxsudova M. Muloqot psixologiyasi. (muammoli ma'ruzalar matni). Namangan. 2005.
4. Ergashev P. S. Muloqot psixologiyasi (ma'ruzalar to'plami).T. 2003. ToshDPU.
5. Смирнов Г. Н. Этика деловых отношений / Г. Н. Смирнов. М.: Проспект, 2011, С.84
6. Boltaboyev A.A. Muloqot olami: sub'ektlararo munosabatlar muammosi. – T.: O'zMU axborotnomasi, 2019. №2.
7. Bodalev A.A Shaxs va muloqot. M.17 - s.